

Etický kodex

a zásady pro praxi restaurování výtvarných uměleckých děl

Tento dokument je informací o etických povinnostech restaurátorů pro jejich zákazníky, profesionální pracovníky památkové péče, sbírkotvorných institucí a pro další zainteresované osoby. Povinnosti restaurátorů podle obecně závazných právních předpisů nejsou tímto dokumentem dotčeny.

Obsah

- I. Definice termínů
- II. Etický kodex - základní principy etického chování restaurátora
- III. Zásady pro praxi restaurování výtvarných uměleckých děl – rozvedení principů Etického kodexu
 - Obecná ustanovení
 - Preventivní ochrana výtvarného uměleckého díla
 - Průzkum
 - Výkon restaurování
 - Následná péče
 - Stav ohrožení
 - Vztah k vlastníkovi
 - Restaurátor a profese
- IV. Hlavní podklady použité při formulaci tohoto dokumentu

I. definice termínů

(Pro orientaci jsou v poznámkách uváděny i základní termíny používané v angličtině a francouzštině a jejich české ekvivalenty.)

Restaurování uměleckých děl

je specifická výtvarná disciplína. Je souhrnem uměleckých, umělecko-řemeslných a technických úkonů, jejichž cílem je maximálně možné zamezení hmotného úpadku uměleckého díla a zpřístupnění jeho duchovní obsahové hodnoty, a to při maximální míře respektování autenticity a fyzikální, historické a estetické celistvosti hmotné podstaty i výtvarné formy díla.

(Pozn.: Restaurování výtvarných uměleckých děl se předmětem svého zájmu a tím důrazem na umělecko-interpretační složku restaurátorského procesu a specifickými nároky na kvalifikaci restaurátora vyčleňuje jako samostatná výtvarná disciplína. Samotný pojem restaurování (angl., franc. "conservation") je definován obdobně, ale obecněji vzhledem k širšímu spektru předmětů činnosti, a to takto:

Restaurování je souhrn činností, prováděných na hmotných kulturních statcích, s cílem zamezit jejich hmotnému úpadku a současně zpřístupnit jejich kulturní hodnotu, a to při maximální míře respektování jejich autenticity a fyzikální, historické a estetické celistvosti.)

Restaurování, restaurátorský proces

zahrnuje zejména provádění průzkumu díla, jeho konzervaci, interpretaci estetické hodnoty díla a dokumentaci provedeného restaurování.

Průzkum

je zjištění stavu, struktury a materiálu restaurovaného díla včetně rozsahu poškození, změn a ztrát a studia závažných historických i současných informací a pramenů. Průzkum je určující pro další restaurátorský postup.

Konzervace

je souhrn úkonů, jejichž cílem je zpomalit úpadek hmotné podstaty díla a zachovat jej co možná nejlépe dochovanému stavu.

Interpretace estetické hodnoty díla,

též restaurování v užším slova smyslu, je souhrnem specifických uměleckých úkonů, které modifikují dochovaný stav díla tak, aby byla rehabilitována autentická, esteticky a historicky celistvá výtvarná forma díla v míře nutné pro zpřístupnění jeho duchovní obsahové, estetické a historické hodnoty. Interpretace může být prováděna výhradně na základě dosažitelného komplexního poznání původního stavu díla.

Dokumentace restaurování

musí zahrnovat zejména zprávu o průzkumu restaurovaného díla s fotodokumentací, instruktivní fotodokumentaci stavu díla před a po restaurování i během restaurátorského procesu a zprávu, obsahující faktický popis restaurátorských zásahů, druh, složení (je-li známo) a způsob aplikace použitých materiálů, pokyny pro následnou péči o restaurované dílo, případně další důležité údaje.

(Pozn.: Konzervace jako etapa restaurátorského procesu je v angličtině označována pojmem "preservation", ve francouzštině "préservation". "Conservation" v angličtině a francouzštině odpovídá českému "restaurování" v nejširším slova smyslu. Anglický pojem "restoration" a francouzský "restauration" odpovídá českému "restaurování" jako interpretační složce restaurátorského procesu.)

Výtvarná umělecká díla

jsou pro účely tohoto dokumentu díla jak historická, tak současná, o nichž společnost soudí, že mají zvláštní uměleckou, historickou nebo vědeckou důležitost.

Autenticita

je vlastnost uměleckého díla, zahrnující originalitu tvůrčího duševně kreativního aktu a původnost jeho realizace.

Fyzikální, historická a estetická celistvost (integrita)

je vlastnost uměleckého díla, která zahrnuje všechny aspekty proměn, k nimž došlo během existence díla a které je nutno z hlediska dnešního stavu poznání zachovat.

Preventivní ochrana

zahrnuje všechny akce, jejichž účelem je zabránit poškození a zpomalit přirozenou degradaci výtvarného díla zajištěním optimálních podmínek uskladnění, prezentace, užití a nakládání.

Rekonstrukce

je znovuvytvoření celku nebo části výtvarného díla, založené na písemném, obrazovém nebo vědeckém svědectví o podobě rekonstruovaného díla. Rekonstrukce vychází z absence původní hmoty díla a z maximálně možné jistoty o formě původního stavu díla. Rekonstrukce je specifickou variantou restaurátorského procesu.

Restaurátor

je pro účely tohoto dokumentu každá fyzická osoba, jejímž základním povoláním je restaurování výtvarných uměleckých děl a která má ověřené vzdělání, znalosti, schopnosti a zkušenosti k výkonu restaurátorského povolání.

Vlastník

je pro účely tohoto dokumentu

- a) osoba (nebo osoby), která je zákonným vlastníkem výtvarného díla,
- b) osoba (nebo osoby), která vykonává profesionálně opatrování výtvarného díla.

Původce

je pro účely tohoto dokumentu

- a) osoba (nebo osoby), která vytvořila nebo navrhla výtvarné dílo,
- b) osoba (nebo osoby), která reprezentuje tvůrce nebo návrháře výtvarného díle podle zákonného, morálního nebo duchovního práva.

II. etický kodex

Základní principy etického chování restaurátora

1. Restaurátor má odpovědnost snažit se neustále prosazovat rovnováhu mezi společenskou potřebou prezentace a užití kulturních statků a jejich ochranou.
2. Během celého restaurátorského procesu musí být veškerá činnost restaurátora vedena respektem k autenticitě hmotné podstaty i výtvarné formy díla včetně jeho fyzikální, historické a estetické celistvosti.
3. Restaurátor musí usilovat o dosažení nejvyššího standartu ve všech etapách restaurátorského procesu i ve svém vzdělání.
4. Restaurátor musí respektovat meze svých profesionálních schopností a možností, jakož i specializovanou odbornost druhých.
5. Restaurátor je spoluzodpovědný za odborný rozvoj profese, a to zejména stálým rozšiřováním svých znalostí a odbornosti a sdílením získaných poznatků a zkušeností s kolegy i s dalšími specialisty.
6. Restaurátor má respektovat profesionální integritu restaurátorské profese.
7. Restaurátor je vázán principem, že restaurování je především služba umění a hmotné pohnutky a výdělečné zájmy nesmějí nikdy převládnout nad profesionální činností.

III. zásady pro praxi restaurování

Rozvedení principů Etického kodexu

Obecná ustanovení

1. **Zodpovědnost vůči vlastníkovi**

Restaurátor sdílí s vlastníkem zodpovědnost za péči o restaurované umělecké dílo a zacházení s ním. Restaurátor je osobně zodpovědný za všechny zásahy, prováděné na výtvarném uměleckém díle v rámci restaurátorského procesu.

2. **Zodpovědnost vůči původci**

Restaurátor se musí snažit porozumět tvůrčímu záměru původce díla a jeho úmyslu pro užití tohoto díla. Tyto aspekty bude restaurátor brát v úvahu při všech etapách restaurátorského procesu. Je-li to potřebné a možné, konzultuje restaurátor zamýšlený zásah s původcem díla.

3. **Standart výkonu**

Restaurátor musí lpět na nejvyšším standartu všech restaurátorských úkonů, nehledě na jakékoli soudy o hodnotě či kvalitě restaurovaného díla. I když rozsah prováděných úkonů může být za určitých okolností omezen, jejich kvalita nesmí být nikdy snižována.

4. **Dokumentace**

Restaurátor je povinen detailně dokumentovat svoji práci ve všech etapách restaurátorského procesu včetně dokumentace stavu díla před a po restaurování. Dokumentace je integrální součástí restaurovaného díla, musí být zachována a příslušným způsobem zpřístupněna.

5. **Respektování mezi vlastních možností**

Restaurátor může provádět jen takové práce, které jsou v mezích jeho profesionální kompetence a možností.

Preventivní ochrana výtvarného uměleckého díla

6. **Preventivní ochrana výtvarného uměleckého díla**

je prioritním zájmem restaurátora a musí být zvažována dříve než vlastní restaurátorský zásah, Restaurátor se musí snažit pozitivně ovlivnit zvyšování standartu podmínek uskladnění, vystavování, užití a manipulace s výtvarnými uměleckými díly.

Průzkum

7. **Průzkum restaurovaného díla**

Průzkum díla musí předcházet jakýmkoli dalším restaurátorským úkonům. V rámci průzkumu restaurátor prostuduje podstatné historické a technické záznamy. V případě potřeby restaurátor zajistí analýzy materiálů a výzkum historických a technických aspektů díla.

Průběh průzkumu musí být podrobně zaznamenáván. Výsledky průzkumu jsou určující pro další restaurátorský postup.

8. Zpráva o průzkumu

O provedení průzkumu musí být zpracována podrobná zpráva, která zahrne zejména podrobnosti o struktuře, materiálu a historii restaurovaného díla, případně další důležité poznatky.

9. Rizika průzkumu

Nežli restaurátor provede v rámci průzkumu jakýkoli zásah, který by mohl mít za následek změnu restaurovaného díla, uváží nezbytnost takového zásahu a v případě pochybností jej konzultuje s dalšími odborníky. Uvedený zásah je možné realizovat jen na základě písemného souhlasu vlastníka restaurovaného díla.

10. Odběr vzorků

V případech, kdy je třeba odebrat ze zkoumaného díla vzorek materiálu, je třeba předem obdržet písemný souhlas vlastníka. Odebere se pouze nezbytné minimum materiálu a o odběru vzorku a jeho vyhodnocení se vyhotoví co možná nejúplnější záznam.

Výkon restaurování

11. Návrh pracovního postupu

Na základě průzkumu restaurátor vypracuje návrh dalšího postupu a o všech svých nálezech a doporučeních včetně požadovaného honoráře písemně zpraví vlastníka restaurovaného díla. Pro pokračování restaurátorských prací musí obdržet jeho písemný souhlas. Všechny významné změny navrženého postupu restaurování musí být vlastníkovi předem oznámeny a realizovány teprve na základě jeho písemného souhlasu.

12. Dokumentace pracovního postupu

Dokumentace pracovního postupu musí zahrnovat zejména instruktivní fotodokumentaci stavu restaurovaného díla před o po restaurování i během restaurátorského procesu a zprávu, obsahující faktický popis všech restaurátorských zásahů, druh, složení (je-li známo) a způsob aplikace použitých materiálů a další důležité údaje.

13. Nezbytnost restaurátorského zásahu

Nežli provede jakýkoli zásah na restaurovaném díle, uváží restaurátor nezbytnost takového zásahu.

14. Rozsah restaurátorského zásahu

Všechny restaurátorské zásahy musí být omezeny na míru nezbytně nutnou. Restaurátor však nesmí z nedbalosti nebo úmyslně nedoporučit podstatný zásah nebo neprovést podstatný zásah, k němuž dal vlastník souhlas a na který byly dostupné prostředky.

15. Techniky a materiály

Restaurátor je povinen používat jen takové techniky a materiály, které – podle současných znalostí – neohrozí kulturní a fyzikální celistvost uměleckého díla, nezabrání následnému restaurování a které se dají co nejsnadněji a nejúplněji odstranit s minimální mírou rizika vůči

původní hmotě díla. Kdykoli je to možné, použije restaurátor takové techniky a materiály, které přivodí co nejmenší změny restaurovaného díla.

16. Změny díla a odstranění materiálu

Žádný aspekt restaurovaného díla nebude měněn ani z díla nebude odstraňován materiál, pokud k tomu není dobrý důvod. Pokud je taková změna nebo odstranění materiálu žádoucí, musí být nejdříve tyto aspekty nebo materiály dokumentovány ve stávajícím stavu. Kdykoli je to proveditelné a důležité, bude materiál odebraný z díla uchováván jako součást dokumentace.

17. Restaurování v užším slova smyslu a rekonstrukce

Restaurování v užším slova smyslu a rekonstrukce jsou prostředky zpřístupnění kulturních hodnot uměleckého díla. Musí být plně dokumentovány, prováděny bez podvodného úmyslu a v minimálním nutném rozsahu. Restaurátor použije technik, které se co nejméně dotknou původního díla a materiálů, které se dají co nesnadněji a nejúplněji odstranit bez rizika vůči původní hmotě díla. Každý takový zásah a jeho rozsah musí být rozpoznatelný, ač nemusí být nápadný.

18. Signování restaurovaného díla

Umožňuje-li to charakter restaurovaného díla, označí restaurátor po dokončení restaurátorských prací restaurované dílo svým jménem, datem restaurátorského zásahu a jeho zkratkovitou charakteristikou. Záznam musí být umístěn na takovém místě a takovým způsobem, aby neznehodnocoval restaurované dílo a neuváděl v omyl o svém účelu.

Následná péče o restaurované dílo

19. Následná péče

Restaurátor podrobně určí vlastníkově požadavky na následnou péči o restaurované dílo se specifikací pro transport, uskladnění, prezentaci a údržbu. Tyto údaje jsou součástí restaurátorské zprávy.

Stav ohrožení

20. Stav ohrožení

V situaci, kdy dochází k bezprostřednímu ohrožení existence uměleckého díla, poskytne restaurátor veškerou proveditelnou pomoc, přičemž bude v rámci daných možností patřičně respektovat zásady tohoto dokumentu. Jestliže situace vyžaduje odklon od obvyklé praxe, doporučí restaurátor klientovi a dalším zainteresovaným následné záchranné akce.

Vztah k vlastníkovi

21. Vztah k vlastníkovi

Sdílená zodpovědnost restaurátora a vlastníka za péči o restaurované dílo a zacházení s ním má být založena na vzájemné důvěře a respektu, udržovaných odpovědnou komunikací.

22. Povinnost mlčenlivosti

Informace o vlastníkovi, které restaurátor získá v souvislosti s výkonem svého povolání, považuje za důvěrné a zachovává o nich mlčenlivost. Toto ustanovení se nevztahuje na publikování odborných informací o zakázce. Povinnosti zachování mlčenlivosti může restaurátora zprostit pouze vlastník. Povinnost zachovávat mlčenlivost se nevztahuje na případy, kdy se restaurátor dozví o takových činech nebo záměrech vlastníka, které porušují nebo mohou porušit platné právní předpisy nebo povinnosti restaurátora podle tohoto kodexu.

23. Případy neshody

Pokud se restaurátor a vlastník neshodnou na navrhovaném restaurátorském postupu nebo užití restaurovaného díla, budou revidovat situaci a v případě potřeby přizvou ke konzultacím další specialisty, aby se ujistili, že povaze problému a důsledkům navrhovaného restaurátorského postupu nebo užití díla a plně rozumějí. Restaurátor má povinnost odmítnout požadavek, který považuje za neetický.

24. Restaurátorská dokumentace

Po dokončení restaurování odevzdá restaurátor vlastníkovi dokumentaci provedených restaurátorských prací, obsahující zejména zprávu o průzkumu, dokumentaci pracovního postupu a pokyny pro následnou péči podle odst. III / 8,12,19 tohoto dokumentu. V dokumentaci restaurátor uvede též všechny další osoby, které se na restaurování a dokumentaci podílely. Restaurátor zdůrazní nutnost uchování této dokumentace jako integrální součásti restaurovaného díla.

Restaurátor a profese

25. Respektování ostatních restaurátorů

Restaurátor bude respektovat profesionální integritu ostatních restaurátorů i restaurátorské profese jako celku.

26. Komunikace

V zájmu soustavného rozvoje profese má restaurátor sdílet s kolegy své odborné poznatky a zkušenosti získané studiem i praxí.

27. Falešné informace

Restaurátor se zdrží rozšiřování informací týkajících se výtvarných uměleckých děl nebo vztahujících se k účinnosti nebo hodnotě restaurátorské techniky nebo materiálu, nemá-li jistotu, že tyto informace nejsou nepravdivé, nepřesné nebo zavádějící.

28. Vzdělání

Restaurátor bude soustavně usilovat o nejvyšší standart svého vzdělání a je spoluzodpovědný za rozvoj profese stálým rozšiřováním svých znalostí a odbornosti.

29. Vzdělávání dalších odborníků a veřejnosti

Restaurátor bude podporovat obecné povědomí o restaurování a porozumění profesionální restaurátorské problematice vzděláváním dalších odborníků i veřejnosti prostřednictvím odpovědné komunikace, osobního přístupu a příkladem vysokého standartu vlastní restaurátorské práce.

30. Zastoupení restaurátora

Pokud restaurátor postrádá nezbytnou znalost, zkušenost nebo vybavení k provedení určitého úkonu, bude jej konzultovat s dalšími odborníky nebo požádá zkušenějšího nebo lépe vybaveného kolegu restaurátora o zastoupení v provedení předmětného úkonu. Zastoupení jiným restaurátorem není možné proti vůli vlastníka.

31. Zneužití zastoupení

Zastupující restaurátor provede požadovanou práci a poté, není-li dohodnuto něco jiného, vrátí zakázku původnímu restaurátorovi. Nepokusí se využít situace a vstoupit do klientely původního restaurátora.

32. Požadavek odborné konzultace

Požaduje-li vlastník restaurovaného díla z jakéhokoli důvodu konzultaci dalších odborníků před, během i po restaurování, je restaurátor povinen tento požadavek respektovat.

33. Zodpovědnost za dodávané práce

Restaurátor je osobně zodpovědný za veškeré dodávané práce na restaurovaném díle. Tato zodpovědnost zahrnuje veškeré práce prováděné jinými restaurátory nebo jinými osobami, schopnými příslušný úkon provést. Práce nebude dodavatelsky zajišťována, pokud restaurátor nemá možnost osobně na ni dohlížet nebo nemá dostatečnou jistotu, že práci provádějící osoba zaručuje její vysoký standart.

34. Posouzení a komentáře k práci jiných restaurátorů

Restaurátor se zdrží negativních komentářů o práci jiných restaurátorů, ale jen tehdy, pokud by tato zdrženlivost nemohla mít za následek jakékoli poškození nebo snížení hodnoty výtvarného uměleckého díla nebo pokud by takové poškození, k němuž již došlo, zakrývala. Všechny komentáře a posudky musí vycházet z faktů a osobního poznání, nikoli ze zprostředkovaných a neověřených zpráv a dohadů.

35. Odborné reference

Restaurátor neposkytne odborné reference na nikoho, aniž by měl osobní znalosti o jeho vzdělání, zkušenostech a schopnostech.

36. Střet zájmů

Restaurátor vědomě neuzavře jakékoli pracovní smlouvy nebo dohody, které by ho vedly ke střetu zájmů. V případě nejistoty nebo sporu restaurátor zajistí konzultace odborníků nebo dalších vhodných osob, nežli bude dále pokračovat v dané práci.

37. Bezpečnost

Restaurátor bude užívat veškeré techniky a materiály zodpovědně tak, aby minimalizoval možná rizika pro sebe, kolegy, veřejnost a okolí.

38. Situace nepokryté dosavadními pravidly

Vyskytne-li se situace, která není pokryta těmito pravidly, bude restaurátor postupovat v duchu etického kodexu, případně si vyžádá mínění další vhodné osoby.

IV. hlavní podklady

použité při formulaci tohoto dokumentu

Etický kodex a zásady pro praxi pro osoby zúčastněné na restaurování kulturních statků v Kanadě (Code of Ethics and Guidance for Practice for Those Involved in the Conservation of Cultural Property in Canada) The International Institute for Conservation of Historic and artistic Works – Canadian Group (IIC – CG)

The Canadian Association of Professional Conservators (CAPC) Second edition 1989

Výběr z bibliografie:

A.I.C. Committee on Ethics and Standards, American Institute for Conservation of Historic and artistic Works: Code of Ethics and Standards of Practice (Washington, D.C., A.I.C. 1979)

Australia International Council of Monuments and Sites The Australia ICOMOS Charter for the Conservation of Places of Cultural Significance: The Burra Charter (1981)

The Canadian Medical Association Code of Ethics (1978) International Council of Monuments and Sites, international Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites (The Venice Charter – Benátská charta), ICOMOS 1966

United Kingdom Institute for Conservation, Guidance for Conservation Practice (London 1981)

Definice restaurátorské a konzervátorské profese UNESCO

Doporučení UNESCO o postavení umělce

Zásady restaurování výtvarných uměleckých děl a návrhy na legislativní úpravu oblasti restaurování, Asociace restaurátorů ČR, 1990–1992

Profesní a etický řád České komory architektů (úplné novelizované znění ze dne 29. 4. 1995)

Řada odborných článků a publikací (především prof. B. Slánského)

Podklady ze široké odborné diskuse o problematice české restaurátorské školy

Zdroj: www.restauro.cz